

СЕКЦІЯ № 1

ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

УДК 37:316.614

Байталюк А. О.

група 2141, Національний університет кораблебудування імені адмірала
Макарова (Миколаїв), m.o.fedorenko@gmail.com

Федоренко М. О.

канд. іст. наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
(Миколаїв), m.o.fedorenko@gmail.com

СУЧАСНА ОСВІТА ЯК НАЙВАЖЛИВІШИЙ ІНСТИТУТ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Стаття є дослідженням соціалізації індивіда в контексті сучасної освіти. Розглянуто структуру та функції освіти, тенденції розвитку сучасної освіти в Україні та країнах світу.

Ключові слова: соціалізація, освіта, соціальний інститут, безперервна освіта, національна освіта.

This article is research of socialization of person in up-to-date education environment, it examines education's structure and functions, trends of education's development in Ukraine and other countries.

Key words: socialization, education, social institute, lifelong learning, national education.

Для молодшої людини освіта є джерелом соціальної мобільності, кар'єрного зростання, вона орієнтує молодь на засвоєння професійних знань, сприяє формуванню мрій, пов'язаних із досягненням життєвого успіху та соціального стану в суспільстві. Соціалізація особистості продовжується протягом усього життя, а тому важливу роль у цьому процесі відіграють люди, у безпосередній взаємодії з якими проходить її життя: батьки, родичі, однолітки, учителі, лідери молодіжних організацій, школа, університет, армія, ЗМІ, партії, церква. Молода людина – це особистість, а особистість – це результат соціального становлення особи, який проходить через подолання труднощів і накопичення власного життєвого досвіду. Освіта покликана надавати своєчасну підготовку молодшої людини до повноправного життя в суспільстві та надзвичайно важливим чинником соціалізації молоді, бо, інвестуючи в особистість, сучасне українське суспільство забезпечує динамічність прогресивних змін в економіці й інших

сферах суспільного життя, а значить, освіта стає важливим чинником соціальної стабільності та ефективного забезпечення зайнятості населення.

На функціонування освіти значний вплив здійснює економіка, політика, культура та інші сфери суспільного життя. Дослідження механізмів соціалізації привертало увагу багатьох авторів: Б. Ананьєва, Л. Буюєвої, В. Москаленко, Б. Паригіна та ін.; постановка проблеми соціалізації молодшої особистості викладена у працях Ю. Давидова, С. Іконникової, І. Конна, А. Коршунова, К. Мяло, Г. Чередниченко, О. Шкаратіна та ін. Найбільш вагомий внесок становлять роботи, які розкидають міждисциплінарні уявлення про соціалізацію особистості: Г. Андрєєва, Н. Андрєєнкова, І. Конн, О. Кушак, Н. Лавриченко, В. Москаленко, А. Мудрик, С. Савченко та ін.; дослідження, які адресовані студентству як особливий соціально-демографічний складовий суспільства: В. Лісовський, С. Левікова, В. Павловський, Б. Рубін, С. Савченко та ін. Стадії та етапи процесу соціалізації молодого покоління, їх характеристики та критерії розглядаються в працях Н. Антипова, Г. Гилінського, А. Кузнецової, В. Титаренко та ін.

Метою статті є аналіз системи освіти як найважливішого соціалізаційного інституту, вивчення процесу соціалізації людини в навчальному та професійному середовищі.

Соціалізація – двосторонній процес взаємодії людини й суспільства. Його основним змістом є освіта, навчання, «передача-засвоєння» знань, соціально-історичного досвіду, культури, норм і зразків поведінки, людського способу буття.

В процесі навчання людина засвоює соціальний досвід у формі знань, розвиває свої таланти та здібності, формує інтереси. На цьому етапі закладаються основи світосприйняття молодшої людини, розвиваються її здібності, навички суспільної діяльності. Через освіту здійснюється передача інформації про накопичені людством цінності матеріальної та духовної культури. Знання є провідною формою соціалізації людини. Вони стимулюють розвиток пізнавальних здібностей особистості, закладають основи допитливості, прагнення знань, пізнавальних потреб. Все це стимулює активну соціальну діяльність індивіда, ініціативу і творчість.

Специфічність процесу соціалізації людей у системі освіти полягає в тому, що він відбувається цілеспрямовано, систематично, за допомогою певного кола осіб у спеціальних закладах. Цей соціальний інститут поширює панівну в суспільстві ідеологію, відображає в своїй структурі суспільні відносини і є одним з важливих засобів забезпечення соціальної безперервності, виконує низку інших соціально важливих функцій.

Щодо Освіти як соціального інституту, необхідно визначити наступні її риси.

По-перше, освіта як соціальний інститут є сукупністю певних установ, осіб, які здійснюють конкретні соціальні функції. По-друге, освіта – це система ідей, правил, положень, стандартів, норм діяльності та поведінки людей у даній сфері.

По-друге, освіта як соціальний інститут має історичний характер. Це відносно стійка форма соціальної практики, за допомогою якої функціонує суспільне життя, забезпечуються необхідні соціальні зв'язки та відносини, які

характеризують суспільство. Специфіка освіти визначається типом суспільства, в якому вона функціонує, політичним, державним ладом, соціально-класовими, економічними відносинами. Разом з тим слід звернути увагу на поступовість освіти в її історичному розвитку. Важливо враховувати цей аспект в наш час, у період утворення нової української національної школи – школи ХХІ ст.

По-третє освіта відрізняється від інших соціальних інститутів своєю спрямованістю, змістом діяльності, тобто функціями. Система освіти як соціальний інститут, предмет соціологічної освітньої науки виконує дві функції: поточну і перспективну. Проте, це характеристики зовнішнього плану. Внутрішньою основою, найважливішою ознакою освіти є її здатність впливати на розвиток індивіда, готувати людину до активної соціальної діяльності. Інші функції освіти (механізм передачі від покоління до покоління соціального досвіду, знань, результатів культурного розвитку суспільства, соціокультурна діяльність) підпорядковані основній освітній проблемі – соціалізації індивіда.

Щодо структури освіти, необхідно сказати наступне.

У Законі України «Про освіту» виділено такі елементи освіти:

- дошкільна освіта і виховання – здійснюються разом з сім'єю і мають на меті забезпечити фізичне та психічне здоров'я дітей, повноцінний розвиток, набуття життєвого досвіду, отримання навичок, потрібних для навчання у школі;

- загальна середня освіта – забезпечує всебічний розвиток дитини як особистості, її нахилів, здібностей, талантів; професійне самовизначення, формування моралі, засвоєння визначеного суспільними, національно-культурними потребами обсягу знань про природу, людину і суспільство, екологічне виховання, фізичне вдосконалення;

- позашкільна освіта і виховання – забезпечує творчу самоорганізацію дитини в системі позашкільних освітньо-виховних закладів, орієнтується на динамізм розвитку потреб дітей та їхніх батьків у освітньо-виховних послугах;

- професійно-технічна освіта – забезпечує здобуття громадянами робітничої професії відповідно до покликання, інтересів, здібностей, підвищення їхньої виробничої кваліфікації, перепідготовку;

- вища освіта – забезпечує фундаментальну наукову та загальнокультурну, практичну підготовку, одержання громадянами спеціальності відповідно до покликання, здібностей та інтересів, підвищення кваліфікації, вдосконалення професійної підготовки, перепідготовку наукових і науково-педагогічних кадрів;

- післядипломна підготовка – забезпечує систематичне поновлення набутих у ЗВО знань, перепідготовку людей з вищою освітою з метою опанування нових спеціальностей та професій;

- аспірантура та докторантура – забезпечують наукову та педагогічну підготовку кандидатів і докторів наук;

- самоосвіта – система набуття і підвищення рівня знань шляхом самостійного опанування знань та вмінь, одержання професії і спеціальності. Самоосвіта набуває легітимності шляхом перевірки та оцінки знань за системою екстернату.

Деталізуючи завдання, напрями діяльності системи освіти як соціального інституту, можна виділити три найважливіші функції. Перша з них – загальне й

професійне навчання молоді, здійснення підготовки спеціалістів – один з механізмів розвитку продуктивних сил суспільства. Друга – це відтворення і розвиток соціальної структури суспільства. Завдяки системі освіти відбувається перехід людей з одних соціальних спільнот в інші. Освіта виступає своєрідним «соціальним містком», є важливим каналом соціальної мобільності [1]. Третя соціальна функція системи освіти полягає у могутньому впливі на соціалізацію особистості, на духовне життя суспільства в цілому. Тим самим освіта посідає важливе місце в системі культурних цінностей людини. Вона значною мірою визначає «якість людського матеріалу» в суспільстві. Загалом система освіти виконує надзвичайно важливу функцію передачі культури суспільства від одного покоління до наступного. Більш того, школа допомагає молодим людям набутти навичок, потрібних для життя в суспільстві, і, як зауважують американські соціологи, вчить дітей різноманітним соціальним ролям, які в суспільстві покликані грати дорослі.

Разом з цим школа є певним тестувальним, селекціонуючим і розподільчим засобом, оскільки вона має з'ясувати, на якому рівні учень засвоїв матеріал, визначити талановитих і здібних, усунути тих, у кого відсутні очікувані інтелектуальні та моральні якості. Завданням школи є висунути здібних учнів на ті соціальні позиції, що відповідають їхнім характеристикам, хисту.

Щодо тенденції розвитку сучасної освіти, можна сказати наступне.

У сучасних умовах стрімкого прогресу досягають країни з розвиненою системою освіти, підготовки та перепідготовки кадрів. Саме країна, що вчиться, досягає значного зростання продуктивності праці, добробуту людей. Саме народ, який вчиться, готує плацдарм для майбутнього розквіту національної економіки, науки і техніки. Економія на темпах зростання освіти призводить до погіршення продуктивності праці.

Спеціалісти дедалі частіше звертаються до проблем безперервної освіти, основною ідеєю якої є розвиток людини. Сама назва «безперервна» може нести неясність в тлумачення безперервності. Якщо розуміти це буквально, тобто як процес, що не має перерв, то освіта розуміється як процес поетапний – освіта «через усе життя». Саме за такої інтерпретації починає діяти в нашій країні багатоступінчаста форма навчання, яка, з урахуванням Закону України «Про освіту», передбачає підготовку фахівців усіх рівнів (молодший спеціаліст, бакалавр широкого профілю, спеціаліст з вузькою спеціалізацією, магістр). Але як філософський термін «безперервність» означає цілісність, і в нашому тлумаченні – цілісний розвиток людини, освіта «на все життя». Така система розширює можливості виробничої і соціальної адаптації індивіда в динаміці суспільства, забезпечує всебічний розвиток населення, відкриває можливості кожному обрати свій власний освітній шлях [2].

Характерною особливістю соціології освіти в сучасній Україні є ідея національної школи. Ця концепція зумовлена історією України, реальністю, яка нині набуває чітких рис і характеризується творенням незалежної, суверенної, соборної України. Нова система освіти в Україні має будуватися на інтегруванні процесу навчання і виховання сім'ї, дошкільних і позашкільних закладів, шкіл всіх типів, закладів вищої освіти, наукових установ. В основі національної школи лежать загальнолюдські цінності, принципи демократизму та гуманізму, свободи і творчості, професіоналізм.

Гарантом та найголовнішим фактором національної школи має бути національна держава, а основним пріоритетом повинен стати закон, справедливий до особи будь-якої національності. Стрижнем національної освітянської моделі має стати школа рідної мови на всіх рівнях освіти. Перш за все це має бути українська школа, оскільки у країні діє Закон «Про мови», яким українську мову проголошено державною. Ідея школи рідної мови не означає повної українізації. Школа рідної мови має будуватися за принципом створення рівних умов освіти для представників усіх націй. В Україні повинні бути різні національні школи, і можливе збереження в українських середніх школах паралельних російських, єврейських, білоруських, молдавських, румунських, польських, болгарських, угорських, татарських, грецьких класів. Що стосується профтехучилищ, технікумів, закладів вищої освіти, то вони мають бути українськими, але може існувати окремо й російський університет, російський, єврейський, польський чи болгарський інститути.

Принцип рівності і соціальної справедливості має бути у центрі уваги при вирішенні соціальних проблем нової школи. Щоб справедливість запанувала, потрібно враховувати, що освіта як засіб розвитку особистості має бути доступною для всіх верств населення. Причому не тільки за оплатою, а й за формою навчання, такою як стаціонар, вечірня або заочна. Рівний доступ до якісної освіти визначає один із пріоритетів Національної доктрини розвитку освіти у ХХІ ст.

Список використаних джерел

1. Гавриленко І. Соціологія освіти: навч. посіб. Запоріжжя: Етга-Пресс, 1998. 394 с.
2. Городняк І. Соціологія освіти: курс лекцій. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2007. 152 с.
3. Ліщук-Торчинська Т. Соціологія освіти: метод. рекомендації до курсу для студ. спец. «соціологія». Луцьк: «Вежа», 2000. 56 с.
4. Лукашевич М., Туленков М. Соціологія: базовий курс: навчальний посібник. Київ: Каравела, 2005. 310 с.
5. Піча В. Соціологія. Загальний курс: навч. посіб. для студ. вищих закл. освіти України. Київ: Каравела, 2000. 248 с.
6. Сидоренко О. Соціологія освіти: наук.-практ. посіб. для працівників системи освіти. Харків, 2000. 32 с.
7. Соціологія: курс лекцій: навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти / В. М. Піча (ред.). 2. вид., випр. і доп. Львів: Новий світ-2000, 2002. 310 с.